

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

BÙI THU THỦY

**NHỮNG DẤU HIỆU CÁCH TÂN
TRONG THƠ DƯƠNG KIỀU MINH**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2016

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

BÙI THU THỦY

**NHỮNG DẤU HIỆU CÁCH TÂN
TRONG THƠ DƯƠNG KIỀU MINH**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 60 22 01 21

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. NGUYỄN ĐỨC HẠNH

THÁI NGUYÊN - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan các số liệu và kết quả nghiên cứu trong luận văn này là trung thực, mọi sự giúp đỡ cho việc thực hiện luận văn này đã được cảm ơn và các thông tin trích dẫn trong luận văn đã được chỉ rõ nguồn gốc.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2016

Tác giả

Bùi Thu Thủy

LỜI CẢM ƠN

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới **PGS.TS Nguyễn Đức Hạnh** bởi tinh thần hướng dẫn khoa học nghiêm túc, sự chỉ bảo tận tình, chu đáo của thầy trong quá trình em hoàn thành luận văn .

Em xin cảm ơn sự tạo điều kiện giúp đỡ của Ban chủ nhiệm khoa Ngữ Văn và các thầy, cô giáo khoa Sau đại học - Trường Đại Học Sư Phạm Thái Nguyên để em được thực hiện đề tài luận văn này.

Xin cảm ơn Ban giám hiệu, đồng nghiệp trường THPT số 1 Văn Bàn - Lào Cai cùng gia đình, bạn bè đã động viên em hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2016

Tác giả

Bùi Thu Thủy

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT	iv
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề	3
3. Đối tượng, phạm vi, nhiệm vụ nghiên cứu	7
4. Đóng góp của luận văn	8
5. Phương pháp nghiên cứu	8
6. Cấu trúc luận văn	8
Chương 1: THƠ DƯƠNG KIỀU MINH TRONG DÒNG CHẢY CÁCH	
TÂN THƠ VIỆT NAM HIỆN ĐẠI SAU 1975	9
1.1. Khái niệm "Cách tân", cách tân nghệ thuật trong văn học và cách tân nghệ thuật trong thơ	9
1.1.1. Khái niệm "Cách tân"	9
1.1.2. Cách tân nghệ thuật trong văn học	9
1.1.3. Vấn đề cách tân nghệ thuật trong thơ	10
1.2. Hành trình cách tân trong thơ Việt Nam hiện đại	12
1.2.1. Hành trình cách tân thơ trước 1975	12
1.2.2. Về cuộc cách tân thơ Việt Nam hiện đại sau 1975	14
1.3. Thơ Dương Kiều Minh trong hành trình cách tân thơ Việt sau 1975	20
1.3.1. Tiểu sử nhà thơ Dương Kiều Minh	20
1.3.2. Hành trình thơ Dương Kiều Minh	21
Tiểu kết chương 1:	28
Chương 2: CÁCH TÂN VỀ TƯ DUY NGHỆ THUẬT, CẢM HỨNG	
NGHỆ THUẬT GẮN VỚI CÁI TÔI TRỮ TÌNH TRONG THƠ DƯƠNG	
KIỀU MINH	29
2.1. Cách tân về tư duy nghệ thuật trong thơ Dương Kiều Minh	29
2.1.1. Tư duy nghệ thuật trong thơ và tư duy nghệ thuật trong thơ Việt Nam sau 1975	29
2.1.1.1. Khái niệm tư duy nghệ thuật trong thơ	29
2.1.1.2. Tư duy nghệ thuật trong thơ Việt Nam sau 1975	30

2.1.2. Những dấu hiệu cách tân về tư duy nghệ thuật trong thơ Dương Kiều Minh	32
2.1.2.1. Tư duy mới mẻ về thơ và về sứ mệnh của nhà thơ.....	32
2.1.2.2. Tư duy nghệ thuật mới mẻ về thế giới.....	38
2.1.2.3. Tư duy nghệ thuật mới mẻ về con người cá nhân hiện đại.....	47
2.2. Cách tân trong cảm hứng nghệ thuật gắn với cái tôi trữ tình	53
2.2.1. Khái niệm về cảm hứng nghệ thuật thơ và cái tôi trữ tình trong thơ.....	53
2.2.1.1. Cảm hứng nghệ thuật trong thơ	53
2.2.1.2. Cái tôi trữ tình trong thơ	54
2.2.2. Cảm hứng nghệ thuật gắn với cái tôi trữ tình trong thơ Dương Kiều Minh	55
2.2.2.1. Cảm hứng hoài niệm gắn với cái tôi trữ tình khắc khoải “cổ hương”	55
2.2.2.2. Cảm hứng phản biện gắn với cái tôi triết luận.....	58
2.2.2.3. Cảm hứng tự thương gắn với cái tôi cô độc	63
Tiểu kết chương 2	69
Chương 3: CÁCH TÂN VỀ CẤU TRÚC THỂ LOẠI, NGÔN NGỮ VÀ	
GIỌNG ĐIỆU NGHỆ THUẬT TRONG THƠ DƯƠNG KIỀU MINH.....	71
3.1. Cách tân ở bình diện cấu trúc thể loại	71
3.1.1. Cấu trúc thơ tự do, đa tuyến.....	71
3.1.2. Cấu trúc thơ văn xuôi.....	77
3.2. Cách tân ở bình diện ngôn ngữ nghệ thuật	79
3.2.1. Góp phần làm mới một số kiểu từ loại của ngôn ngữ phương Đông	80
3.2.2. Ngôn ngữ mang dấu ấn sáng tạo của Dương Kiều Minh	85
3.3. Cách tân ở bình diện giọng điệu nghệ thuật	89
3.3.1. Khái niệm giọng điệu nghệ thuật.....	89
3.3.2. Giọng điệu nghệ thuật trong thơ Dương Kiều Minh	90
3.3.2.1. Giọng điệu buồn, khắc khoải mà kiêu hãnh	90
3.3.2.2. Giọng triết lí, chiêm nghiệm	94
3.3.2.3. Giọng tự sự từ tốn	96
Tiểu kết chương 3	98
KẾT LUẬN.....	99
TÀI LIỆU THAM KHẢO	101

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

Kí hiệu	Ý nghĩa
/	Ngắt dòng thơ

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Cách tân đề làm nên cái mới, kiếm tìm những giá trị mới là thuộc tính của sáng tạo, là quy luật bản chất, là con đường sống còn của văn học nghệ thuật. Thơ Việt Nam vốn tiềm tàng một khát vọng đổi mới, khát vọng ấy luôn được đắp bồi miệt mài qua những chặng đường thơ, mỗi chặng đường là mỗi đợt sóng trào dâng cho thơ luồng gió mới, không khí sáng tạo mới. Cách tân nghệ thuật cũng luôn là vấn đề trăn trở đối với những người nghệ sĩ có quan niệm nghiêm túc về sáng tác. Nhà thơ Lưu Trọng Lư từ trong Thơ Mới từng phát biểu rằng: *“Hình thức thơ phải mới, mới luôn, cho phù hợp với tâm hồn của ta, tâm hồn phiền phức của ta trong khi tiếp xúc với hoàn cảnh mới, lại càng thêm phiền phức”* [39]. Trong không khí đổi mới mọi mặt của đất nước từ sau 1986, vấn đề đổi mới, cách tân thơ đã được đặt ra như một nhu cầu bức thiết và tự thân đối với mỗi cá nhân nghệ sĩ sáng tạo và cả sự phát triển của nghệ thuật thi ca Việt. Inrasara trong không khí cách tân thơ Việt Nam đương đại cũng coi cách tân thơ là nhu cầu cấp thiết, tự thân của mỗi cá thể sáng tạo: *“Thơ, thay đổi để tồn tại”*. Vườn hoa trăm ngàn sắc thắm của thơ Việt đương đại được vun trồng bởi biết bao đôi tay thi sĩ tài hoa đã dày công tìm tòi, thể nghiệm để mang đến sự bung phá, khởi sắc của một thời đại cách tân mới trong lịch sử thơ ca dân tộc.

1.2. Ngày hội cách tân thơ Việt sau 1975 có một gương mặt thơ, với một sự cống hiến đời thơ âm thầm và mãnh liệt - Dương Kiều Minh - *“người giữ ngôi đền thơ”*, là người *“để lại những vết vân tay và hơi thở nóng hổi của một thi sĩ đầy sáng tạo”*[57]. Với ba tập thơ: *Củ lửa* (1989), *Dâng mẹ* (1990), *Những thời đại thanh xuân* (1991) ra đời ngay trong thời điểm đổi mới là đòi hỏi bức thiết của nghệ thuật, Dương Kiều Minh đã "nhen nhóm" vào thơ một nguồn cháy sáng mới lạ, khác hẳn với những bài thơ vần điệu chỉnh chu, âm vang chiến trận trước đó, khác về cảm xúc, về cách tổ chức thơ, hình ảnh, ngôn ngữ. Trong hành trình “đến hiện đại từ truyền thống”, chúng ta thấy rất rõ một *“Dương Kiều Minh hướng về bản ngã phương Đông”*[10], ông đã tạo nên trong thơ một diện mạo gần gũi mà vẫn hết sức hiện đại. Với những vần thơ *“gần gũi với cuộc đời, với thiên nhiên và cả những buồn vui thế sự, thơ Dương Kiều Minh bắt vào những vấn đề mà thơ ca trước đó đang xao lãng* [10] - đó là tiếng lòng của những cá thể, tiếng nói của những thân phận cá nhân giữa cuộc đời trăm mối bận

bề. Dương Kiều Minh cùng với các nhà thơ cùng thế hệ đã làm cuộc “vượt thoát” ngoạn mục, tạo nên một khuynh hướng thơ sau 1975, góp phần quan trọng vào cuộc cách tân thơ Việt trong những thập niên qua.

1.3. Đến với thế giới nghệ thuật thơ Dương Kiều Minh, ngay khi mở cánh cửa đầu tiên bở ngỡ, ta đã bắt gặp ngay một không gian riêng lặng lẽ, khác biệt. Không gây xáo trộn nóng bỏng đến “*mất ngủ*” như thơ Nguyễn Quang Thiều, chưa đến sự mạnh mẽ “*nung chảy mình, xé toang mình...*”[48] đánh cược cho cách tân thơ như Nguyễn Lương Ngọc, song Dương Kiều Minh cũng bình dị góp giọng mình hòa vào bản tấu cách tân ở những nốt trầm lặng, êm nhẹ, nhưng không thể thiếu. Dương Kiều Minh đã cách tân rõ rệt nhất ở tư duy thâm mỹ thơ, ở hơi thơ mới mẻ, run rẩy cảm xúc cá thể, ở sự liên tưởng cảm giác lạ lùng mà thi sĩ mang đến trong tiếp nhận của người đọc. Đương thời, thơ Dương Kiều Minh ít gây tranh luận, thậm chí ông được coi là nhà thơ “*chưa chạm tay vào giải thưởng*”[51] cho đến khi ông mất, dấu ngày hội cách tân thơ ngay những phút khai mở không thể thiếu gương mặt Kiều Minh, tận năm 2012 sau khi thi sĩ về thế giới vĩnh hằng, tập thơ sau cùng “*Thơ Dương Kiều Minh*” dày gần 600 trang mới được trao giải thưởng Thành tựu thơ của Hội nhà văn Hà Nội. Tuy vậy, gương mặt thơ ông, cốt cách riêng của thơ Dương Kiều Minh xác lập nên từ 20 năm cống hiến đời thơ với 9 tập thơ là dấu ấn vô cùng đậm nét một phong cách sáng tạo cá nhân mang tính bền vững, ổn định. Cùng với Nguyễn Quang Thiều, Nguyễn Lương Ngọc, không thể phủ nhận Dương Kiều Minh cũng thuộc thế hệ cách tân đầu tiên ngay sau 1975, đặc biệt là ngay giữa không khí đổi mới thi ca sau 1986. Tuy thế, cho đến nay, vẻ đẹp của thơ Dương Kiều Minh vẫn là vấn đề mới mẻ, lan tỏa sức hấp dẫn ấm nóng đối với bạn đọc và giới nghiên cứu, vẫn chưa có công trình nghiên cứu ở phạm vi toàn diện nào về những cách tân nghệ thuật trong thơ Dương Kiều Minh, chưa định hình rõ rệt, đầy đủ về những dấu hiệu cách tân, về vai trò khai mở cách tân thơ Việt ở Dương Kiều Minh. Các nhà nghiên cứu đánh giá “*Dương Kiều Minh trong diễn trình đổi mới thi ca đương đại*” là một “*trường hợp cách tân*” khá đặc biệt song vẫn thiếu những hướng nghiên cứu dấu ấn cách tân một cách có hệ thống trong thơ Dương Kiều Minh. Vì vậy, luận văn chọn đề tài nghiên cứu: “***Những dấu hiệu cách tân trong thơ Dương Kiều Minh***” nhằm khẳng định những dấu ấn cách tân của thơ Dương Kiều Minh trong cái nhìn lý luận và soi chiếu với hành trình cách tân thơ Việt Nam đương đại sau 1975. Từ đó, luận văn đi đến ghi nhận, khẳng

định Dương Kiều Minh thuộc thế hệ những nhà cách tân đầu tiên sau 1975 có vai trò mở đường, xuất phát, cổ vũ sự cách tân nồng nhiệt, rục rịch của thi ca sau này.

2. Lịch sử vấn đề

Cách tân là yêu cầu sống còn của nghệ thuật để làm nên cái mới, đi liền với những nhịp đập cách tân nghệ thuật thơ, thời nào cũng đồng hành cùng hơi thở nóng ấm của phê bình, nghiên cứu, lí luận tìm hiểu về quá trình và thành tựu cách tân nghệ thuật thơ. Có thể kể ra bao nhiêu công trình dày dặn tổng hợp quá trình thơ từ sau 1975, những bài nghiên cứu, tiểu luận của những nhà khoa học, bạn đọc thơ về cách tân thơ và thơ đương đại. Tuy nhiên, luận văn chỉ xin điểm lại lịch sử nghiên cứu về thơ Dương Kiều Minh và chú ý đặc biệt tới những bài viết, ý kiến đánh giá về những dấu hiệu cách tân thơ Dương Kiều Minh giữa bối cảnh cách tân thơ sau 1975.

2.1. Những ý kiến đánh giá, cảm nhận chung về thế giới nghệ thuật thơ Dương Kiều Minh

Kể từ khi “người giữ đèn thơ” đã về với thế giới thiêng của riêng ông (tháng 3 năm 2012), người yêu mến, khát khao khám phá thế giới nghệ thuật thơ Dương Kiều Minh mới có điều kiện tiếp cận với một số bài viết về thơ Dương Kiều Minh dưới nhiều góc độ khác nhau. Đầu tiên phải kể đến tập kỷ yếu sau buổi tọa đàm: "*Dương Kiều Minh trong diễn trình đổi mới thi ca đương đại*" của khoa viết văn - báo chí - Đại học văn hóa Hà Nội (05.2012 - hiện chưa xuất bản). Đóng góp vào sự khám phá thế giới thơ Dương Kiều Minh là các bài viết: *Cảm thức thời gian trong thi pháp thơ Dương Kiều Minh* (Đỗ Ngọc Yên); *Thi pháp ngôn ngữ thơ Dương Kiều Minh* (Hoàng Kim Ngọc); *Dương Kiều Minh - lối thứ đời, lối thứ thơ* (Văn Giá). *Dương Kiều Minh có cuộc đời giấu bao nhiêu ánh sáng* (Bình Nguyên Trang); *Những mùa thu ám ảnh trong cõi lừng lơ* (Đặng Thân), *Dương Kiều Minh : “Thuở niềm tin chưa có trên đời”* (Khánh Phương), *Dương Kiều Minh - Thi sỹ của những thôi thúc và quyến rũ từ khoảng trống đời người* (Ngô Kim Đình), *Thơ Dương Kiều Minh- vẻ đẹp của ngôn từ giản dị* (Nguyễn Phan Quế Mai), *Nhà thơ Dương Kiều Minh với những thi tạng minh triết Phương Đông* (Nguyễn Việt Chiến), *Ngày xuống núi, đôi điều cảm nhận* (Ngô Xuân Diệm), *Thơ Dương Kiều Minh ngọn lửa đêm hàn* (Văn Chinh), *Dương Kiều Minh - Thơ của số phận* (Đoàn Ánh Dương), *Một khoảng trống sau: “Mùa xuân gấp gấp”* (Vi Thùy Linh), *Dương Kiều Minh với thể thơ văn xuôi* (Luu Khánh Thơ), *Nhà thơ Dương Kiều Minh: Thơ đi giữa đời không lấm bụi* (Nguyễn Sỹ